

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ

Филолошко-уметнички факултет Крагујевац
СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XI међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(28–29. X 2016)

Књига II

ТИШИНА

Уређивачки одбор

Радомир Томић, редовни професор (декан)
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Милош Ковачевић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Драган Бошковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Бранка Радовић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Јелена Атанасијевић, доцент
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Анђелка Пејовић, редовни професор
Филолошки факултет, Београд
Др Владимир Поломац, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Никола Бубања, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Часлав Николић, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Мирјана Мишковић Луковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Катарина Мелић, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Персида Лазаревић ди Ђакомо, редовни професор
Универзитет „Г. д Анунцио”, Пескара, Италија
Др Ала Татаренко, ванредни професор
Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко”, Лавов, Украјин
Др Зринка Блажевић, ванредни професор
Филозофски факултет, Загреб, Хрватска
Др Миланка Бабић, редовни професор
Филозофски факултет, Универзитет Источно Сарајево, Босна и Херцеговина
Др Михај Радан, редовни професор
Факултет за историју, филологију и теологију, Темнишвар, Румунија
Др Димка Савова, редовни професор
Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
Др Јелица Стојановић, редовни професор
Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора

Уредници

Др Драган Бошковић, редовни професор (одговорни уредник)
Др Часлав Николић, ванредни професор

Рецензенти

Др Душан Иванић, редовни професор (Београд)
Др Александар Јерков, редовни професор (Београд)
Др Драган Бошковић, редовни професор (Крагујевац)
Др Богуслав Зиелински, редовни професор (Познањ, Пољска)
Др Душан Маринковић, редовни професор (Загреб, Хрватска)
Др Роберт Ходел, редовни професор (Хамбург, Немачка)
Др Ала Татаренко, ванредни професор (Лавов, Украјина)

*Издавање овог зборника подржало је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије*

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XI међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(28–29. X 2016)

Књига II

ТИШИНА

Крагујевац, 2017.

Милена Р. НЕШИЋ ПАВКОВИЋ¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за германистику

(НЕ) ЋУТИМ! ГОВОР ИСТИНЕ У ДРАМИ САН ЦРНЕ РЕКЕ

Циљ овог рада је да покаже да историјска слика јесте само слика, коју су, како би Едвард Саид рекао, моћници конструисали, произвели или монтирали, те да морамо бити свесни чињенице да истина није њен императив. Због тога се истина и слобода (између којих стоји знак једнакости) могу ишчитавати из мита и из књижевности. Рад представља апел читаоцима да, како би Кант то рекао, имају „храбрости да изађу из своје малолетности“, то јест, да схвате слободу као врховну истину која подразумева служење сопственим разумом.

Кључне речи: драма *Сан Црне реке*, историја, моћ, истина, Први светски рат

*Истина често безимена снује,
 Али кад се прене из снова што море
 Блистава се диже и пење на гдоре.
 Александар Петровић*

Случајности не постоје. Као што материја у природи кружи, као што наша душа прелази из једног у неки други нама несагледив, али, надамо се, савршенији свет, све што се дешава, дешава се у складу с природом и истином која проистиче из ње. Није случајно што је драма *Сан Црне реке* премијерно изведена 9. априла 2014. године у Факултету педагошких наука у Јагодини на 115-годишњицу његовог оснивања. И није случајно што она тематизује живот у јавности заборављеног хероја, учитеља Александра Т. Петровића и што је драму написао његов имењак и унук, јер повод извођења драме и њена тематика сведоче о неопходности пропагирања (иако та реч носи негативну конотацију) правих вредности у плими шунда и кича којој је човек данас изложен. Ова драма и лик учитеља Петровића постоје да би нас подсетили на свет каквом треба да тежимо. Сиромаштво духа и позитивно промовисање материјалистичког схватања света као јединог исправног производи све више људи с недостатком било каквих етичких норми. Време у коме живимо на многим примерима показује да је једноставније мимикријом се уклопити у средину, прихватити мишљење већине, односно, не мислити. Ипак Кант (2004: 260) у свом есеју *Шта је просвећеност?* још давне 1784. године подсећа да човек мора да има „храбрости да се служи сопственим разумом“. Управо о тој храбрости говори *Сан Црне реке*, храбрости која је има смелост да се супротстави ауторитету, моћнику, империјалисти и колонијалисти и да на тај начин дела по неписаним и свеважећим законима.

1 milena.nesic.pavkovic@gmail.com

БУТАЊЕ ИСТОРИЈЕ

Уколико бисмо се бавили драмом из историјског угла и уколико бисмо тежили да истражимо веродостојност приказаног догађаја, могли бисмо да западнемо у замку истражујући аутентичност историјских чињеница о бици на Црној реци бавећи се уједно питањем ко је био Александар Петровић, да ли је он стваран лик или чиста фикција. У драми Александра Петровића упознајемо као капетана и учитеља, родом из Стрелца, који је учитељску школу у Јагодини завршио „као први у колу“ 1906. године код професора Сретена Аџића. Због одбијања наређења команданта пука да одмах крене у јуриш, а потом и да његовом ађутанту преда команду чете, изведен је на преки војни суд, али оптужба против њега бива одбачена. Он је ослобођен и одликован. На основу историјских извора дознајемо да је учествовао у Балканским ратовима, као и у Првом и Другом светском рату. Стеван Јаковљевић (2009: 38-54) у трећем тому *Српске шрилозије*, поглавље „Црна река“, пише о његовом ратном подвигу о коме је реч у драми *Сан Црне реке* због кога је одликован Карађорђевоом звездом. Крај рата дочекао је као командант привремене српске војне болнице у Тунису. Као председник Удружења учитеља у Краљевини Југославији залагао се за очување сећања на учитеље погинуле у ослободилачким ратовима, као и за помоћ удовицама и ратној сирочади. Због тог рада, а и као пријатељ Драгољуба Јовановића, био је изложен притисцима у првој, а потом и другој Југославији у коју се вратио из немачког заробљеништва у коме је провео четири године јер није прихватио да се изјасни као „Бугарин“ да би био пуштен. До пензије је радио као професор математике у пиротској гимназији борећи се да оствари елементарна социјална права и школује четворо деце.

Читајући ове информације постављамо питање да ли неко ко познаје само историјске чињенице² може да спозна свет, то јест, да сублимира његове супротности и да препозна идеју која је уткана у живот учитеља Петровића? Или би без постојања ове драме као носиоца културалног памћења његова идеја и пут остали незабележени и прогутани историјским наративом који ниже историјски „релевантне“ податке, а суштину његовог бића заобилази. Циљ нашег рада је да покаже да историјска слика јесте како тврди Едвард Саид (2008: 35) само један вид представљања, који хегемоне силе конструишу, производе или монтирају у складу са својим потребама. Из тог разлога морамо бити свесни чињенице да истина није њен императив.

Хејден Вајт (1975: 1-44), амерички теоретичар историје, у својој књизи *Метаисторија: Историјска имагинација у 19. веку* полази од бинарне опозиције историја/књижевност и претпоставке да је историјски дискурс стваран, а да је њему супротстављен књижевни дискурс који је имагинаран. Он је мишљења да догађаји добијају значење само њиховим позиционирањем у наративни ток, због чега можемо тврдити да је човек под утицајем идеологија тај који догађајима даје смисао, значај и моралну компоненту. Он их рангира, тумачи и тиме им одређује важност. Због те изражене субјективности приликом састављања историјског извештаја не сме се инсистирати на непремостивој граници историје и фикције. Проучавајући историјске чињенице од њеног настанка, од доба просвећености у коме је установљено мишљење да је историја та која донекле може да утешу

2 Уколико их сматрамо чињеницама јер су оне продукт индивидуалних наративних стратегија, фукоовски речено производ дискурса, па се не могу узимати као објективне, већ пре као субјективне творевине које су уско повезане с дискурсом моћи.

разум да он заиста влада природом ствари, историја добија другачији задатак. Она не постоји ради себе саме, као ларпурлартизам, већ има употребну сврху, утиче на креирање стварности. Због свих тенденција које историја треба да задовољи, идеологија чију страну треба да држи, као и због неповерења у „Велике наративе“ мења се однос према књижевности и историји, као и према тумачењу њихове веродостојности. Коришћењем књижевних средстава (пре свега наративних стратегија) у историјском дискурсу долази до изједначавања ове две категорије. Вајт због тога негира постојање истине, али ми постављамо питање, верујући да она постоји, да ли у ствари истину, која би требало да је императив историје, можемо читати из саме књижевности? Као што античку идеју живота читамо на основу грчких трагедија, тако и идеју, истину и етику учитеља Петровића сагледавамо из драме која тематизује једну епизоду из његовог живота. Због тога истину, која се налази на највишој лествици етике, тражимо у драми *Сан Црне реке* читајући идеју учитеља Петровића, јер ако се нешто догађа, значи да се већ догодило и да ће се поново догодити.

ГОВОР ИСТИНЕ И СЛОБОДЕ

На самом почетку драме Александар Петровић (2014: 65) је приказан као прави просветитељ, који је „повлачење линија замишљао другачије“ од оног у рату. Он је, као сваки учитељ, у школи вукао линије кредом, а не митраљезом, желео је да „носи лучу“ (логос), да као истински просветитељ разведрава и просвећује опонашајући платоновски речено идеје и трагајући за истином, а не подражавајући краткорочне продукте и интересе различитих идеологија. Од свог учитеља Сретена Ацића научио је да се прави учитељ постаје тек када се васпитава за слободу чак и онда када са свих страна „стижу позиви да се крене даље, да ће бити боље ако пристанемо уз ово или оно, следимо ли ове или оне, мислимо ли и говоримо не марећи за оно што јесте“ (Петровић 2014: 65-66). Сретен Ацић који је учио Александра Петровића дефинише свој категорички императив: „[...] ти гледај у компас где игла увек показује смер истине“ (Петровић 2014: 66). Слобода се због тога може изједначити једино с истином, то јест, „слобода је истина која лежи у почетку времена и зато је јача од раздора и химера“ (Петровић 2014: 66). Западну традицију коју одликује номинализам и скептицизам тешко је убедити у постојање истине, јер она „зна“ да истине нема. Она прихвата ту тврдњу јер кад истине нема, све је дозвољено. Одсуство истине је темељ њеног морала, јер порицање истине је најделотворнији начин уништења слободе. Неки скривени циљеви могу замаглити истину уз помоћ различитих нововековних средстава, али она не може нестати, ма колико се трудили и њу да колонизују и да је користе у своје империјалистичке и капиталистичке сврхе, она се не може сакрити. „Живот мора да буде слободан, јер слобода је живот.“ (Петровић 2014: 66) И Његош каже да се данашњи ђаволи плаше слободе, јер слобода подразумева хармонију, склад и враћање исконским вредностима, све оно што они нису способни да остваре. Учитељ Александар Петровић упућује на идеју Светог Саве³, који је „слободу поставио као камен просвете, мир у жеку крсташког хаоса“ (Петровић 2014: 66). Слобода је, дакле, суштински чинилац цивилизације

3 Платон дели умеће стварања на божанску и људску умешаност, демиургију и фитургију. Демијург производи на два нивоа: стварне објекте и њихове имитације. Божански демијург се угледа на ейдос, бестелесне, преегзистентне форме које је душа гледала пре рођења и које је падом у овај свет заборавила. Овај свет настаје миметичком активносту демијурга. Пријатељи ейдоса долазе

човека, није пука измишљотина, већ је, напротив, истина којој се човек стално обраћа, она мири супротности успостављајући баланс и хармонију. Она као и мит зрачи израз праисконске стварности, свеобухватније и богатије смислом од садашњице, стварности која одређује садашњост, делање и смисао човечанства.

Као противтежа учитељу, кога можемо тумачити као подражаваоца Платонових идеја и кантовских врховних идеала, истине и слободе, стоји лик судског послужитеља. „Ја сам послужитељ и шта ми мањка? Ти са својим идеалима седиш на оптуженичкој клупи и чекаш пресуду.“ (Петровић 2014: 68) Вербализујући своје мишљење послужитељ демонстрира обрнуту сразмеру знања. Уколико знање једног човека сликовито представимо кругом, површина круга је његово знање, а обим, то јест, тачке на кружници, представљају питања која човек себи може да постави. Ако је површина круга мања и обим круга је мањи, а самим тим постоји и мање питања која човек себи поставља да би проширио своје видике. Уколико је питања мање, човек пред самим собом изгледа већи, мишљења је да више зна, јер није ни свестан својих ограничености. Супротно од тога, човек чије знање обухвата круг веће површине, поставља више питања, чини му се да мање зна, а самим тим себи делује мање „просвећено“ и себе сагледава реалистичније схватајући своју ограничену позицију. Декартовски речено тек спознајом да ништа не зна, човек је спреман да почне да сазнаје. На почетку разговора између судског послужитеља и учитеља уочава се ова интелектуална дистинкција. Малени судски послужитељ није свестан свега што не зна и нема потребу да сам мисли, већ је огрезао у удобности да преузима мишљење већине и иза тога се крије. Он тврди да смо „мали народ“ и пита се повучен пласираним мишљењем, које већина заступа, „ко за нас мари“ (Петровић 2014: 69). Сваком појединцу је, пише Кант, тешко да се ослободи малолетности која је постала скоро његова природа. Кант (2004: 261) тврди да су „правила и навике, та механичка оруђа на уму засноване употребе или чак злоупотребе његове природне надарености, окови трајне малолетности.“ Управо се због тога судски послужитељ на почетку не либи да тврди да је „због тог пуцња у Сарајеву избио је овај проклети рат“ (Петровић 2014: 68). Пре почетка рата на западноевропским фасадама све је изгледало мирно, али рат је дуго спреман. Али наравно да је лакше, што и Кант (2004: 260) каже, сакрити се у својој малолетности и живети у тој удобности. „Лењост и кукавичлук узроци су због којих тако пуно људи, чак и након што их је природа још давно ослободила туђег вођства (*naturaliter majorannes*), ипак радо остаје малолетно током целог живота и због којих је другима тако лако да им се наметну за старатеље.“ Прихватити тврдње и ставове без размишљања доноси једну врсту комфора за човека, јер он не размишља о сопственој слободи и одговорности. У опозицији са судским послужитељем поступак учитеља Александра Петровића може се посматрати као излазак из малолетности, борба за слободу и истину и преузимање одговорности за сопствене поступке. Учитељ Петровић демонстрира велику храброст да се служи сопственим умом. Судски послужитељ, као и већина људи који некритички прихватају сервиране чињенице, није способан да види империјалистички оријентисане тежње колонизатора, који започиње рат против земље која још увек има идеју за коју се бори, а то је слобода.

до њега кроз анамнезу, блескове светлости у којима се за тренутак јавља сећање на преегзистентни поредак. Тако је и Свети Сава кроз блескове светлости одлучно преносио идеју слободе и истине.

БОРБА ЗА ДЕКОЛОНИЗАЦИЈУ УМА

Окренемо ли се просветитељству у линеарно наметнутој историјској перспективи, увиђамо да се оно тумачи као преломни тренутак у развоју човечанства⁴. Од тог момента забележеног на имагинарној историјској прави циљ просветитељства се тумачио као „смањивање страха повећањем знања“ (Слотердајк 1992: 324). Пол Вирило (1997: 57) је писао да је за време Француске револуције јавност почела да осећа велику потребу за другим светлима, „а не само оним дневним, за светлима која, као она градска, нису више била дела природе или створитеља, него човека који осветљава човека у тренутку када људско биће постаје предмет сопственог проучавања, предмет једног позитивног знања“. Сагледамо ли ствари из другачијег угла, могли бисмо да схватимо да радозналост о радозности тражи просветљење о просвећености те стога мора допустити да буде пропитана о разлозима своје радозности. У 20. и 21. веку циљ коме је тежила изворна просвећеност досеже тачку на којој просветитељство утиче супротно на оно због чега је првобитно наступило. Како тврди Слотердајк (1992: 324), у „колективном тренингу неповерења епохалних размера“ постоји брига да се не постане жртвом преваре, а просветитељство има функцију да повећа страх.

Користећи методологију постколонијалних студија можемо почети са испитивањем самог просветитељства, дакле, који је циљ радозности, ко тражи одговоре, због чега и који је разлог уопште за радозналост. У универзуму нововековног знања због борбе око моћи и хијерархије каже Слотердајк (1992: 324) претежу кулисе, двострука дна, панораме, варљиве слике, скривени мотиви – феномени који отежавају приступ до саме стварности. Истина се, дакле, не може поседовати тек тако, већ тек у неком другом залету, као продукт критике. По мишљењу немачког филозофа истина се не открива случајно, већ се стиче у мукотрпној победи над предходницима који су је маскирали и крили. Ипак, мора се имати у виду и чији глас се најдаље чује – ко производи знање, ко га крије и маскира. Хегемоне силе су те које бирају знања која ће бити објављена, бирају области које ће бити истражене, јер у капиталистичком и империјалистичком друштву капитал покреће целокупан механизам и осигурава ауторитет власти.

Пажња је у драми првобитно усмерена на судски процес који је за време рата вођен против учитеља због тога што је одбио да послуша наређење и да ађутанту преда своју чету. Међутим, у драми су јасно присутни трагови који би требало да нас упуте на промишљање опште прихваћених историјских чињеница, односно, знања у његовој целокупности, јер драма тематизује један од најсмртоноснијих сукоба у новијој светској историји, Први – Велики рат. Још се у Риму знало да садашњошћу влада онај ко је овладао прошлошћу и да се историја кроји по мери тренутка. Прошлост током времена постаје неизвеснија од будућности, јер се из ње бришу делови памћења и читавају нова „сећања“ (Петровић 2015: 115). На тај начин су створене историјско подобне чињенице о Првом рату које су поткрепљиване веродостојним подацима. Иако је Србија из рата изашла као победник⁵, хегемоне колонијалистичке силе су те које су кројиле историјско знање што чине и данас.

4 У периоду просветитељству долази до дефинисања предмета проучавања наука (нпр. историје). Све што није било истражено посматрано је као непријатељско и владао је став да непознато треба освојити и рационално објаснити.

5 Треба узети у обзир да је то земља која је изгубила готово трећину становништва.

У својој књизи *Смештање културе* (2004: 128) теоретичар постколонијалних студија Хоми Баба уводи термин амбивалентност објашњавајући га кроз однос колонизованог субјекта и колонизатора. У том односу се јавља и саучесништво и отпор код самог колонијалног субјекта⁶. Он се с једне стране плаши свог колонизатора, а с друге стране га „обожава“, жели да га подражава. Постколонијални период, то јест, завршетак колонизације⁷, представља сложен процес, кога осим успостављања политичке независности, треба да прати и културна деколонизација, односно, неопходна је „деколонизација ума“. У том смислу објашњава се да је колонијалном субјекту веома тешко да схвати да је и његова перспектива неопходна, да и његов глас треба да се чује. У истом смеру пратећи нит постколонијалних студија Саид (2008: 9-42), који се сматра њиховим зачетником, поставља питање на који начин перцепција, поглед на свет, представљање и себе и Другог утичу на облике политичке моћи. С једне стране дискурс ствара слике стварности на којима империјалисти темеље своје империјалне претензије, а с друге стране они условљавају облик дискурса. Али како Саид наводи, из империјалистичког дискурса можемо више закључити о ономе ко производи знање, него о ономе ко је објект истраживања. Те на основу ове теоријске поставке став учитеља Петровића можемо тумачити као покушај деконструкције владајуће тврдње, односно слике, о узроцима почетка Великог рата.

У разговору судског послужитеља и учитеља, коме је посвећено највише места у драми, учитељ Александар износи мање познат став о разлозима за почетак рата. Он започиње „деколонизацију ума“. Александар Петровић⁸ негира историјски прихваћену тврдњу да су српски националисти криви за почетак Првог светског рата јер су се осмелили да крену на империју. Његово мишљење историјски посматрано могу да потврде и различита документа попут писма Оскара Поћорек⁹ из кога се види да је Аустроугарска планирала да нападне Србију и пре него што се десио атентат у Сарајеву. Ту се види да се још 1913. године спрема рат и да германске земље треба да крену у коначан обрачун са Словенима. Због тога треба изрежирати ситуацију према којој су Словени започели рат. Он такође оповргава тврдњу да је пуковник Драгутин Димитријевић Апис један од главних организатора убиства аустријског војводе и његове жене, јер, како каже, Гаврило Принцип није пуцао из пиштоља који му је пуковник Апис доставио: „[...] Апис му је дао пиштољ лугер, а надвојвода је убијен из Браунинга“ (Петровић 2014: 68). Он смело заступа своје мишљење да су за рат криви они „по дворонима и катедралама, палатама и банкама који су исплели мрежу у коју се Фердинанд ухватио. Сви су осим њега схватили шта се спрема. А и он је могао да зна, јер су пре Принципа три пута покушавали да га убију.“ (Петровић 2014: 69) Рат није започео Принцип, већ велики црни талас „празних циљева, мутних нада, незајажљиве грамзивости, подмуклих сплетки, варварских обећања и утварне историје који је потопио Европу“ (Петровић 2014: 69). Како Александар даље наводи: „Империју стално изазивају, али она никада неће пасти док не крене сама против себе.“ (Петровић 2014: 68) Посматрајући ситуацију кроз постколонијалну призму видимо да се аустроугарска империја самодефинисала као таква, да је

6 Колонизовани који је потчињен на различите начине.

7 Мислимо на формално окончан период колонизације.

8 У драми је тешко раздвојити фигуру Александра Петровића од аутора Александра Петровића, чије су идеје међусобно прожете и генетски обележене.

9 <http://velikirat.com/pismo-oskara-pocoreka-leonu-bilinskom/> (преузето 24.4.2017.)

себе измислила с одговарајућим особинама и одликама, али на празнини, на неидентитету, на немогућности да прихвати и поштује различитост, те управо зато што је свој идентитет заснивала на лажи биће срушена, јер су се на истом месту ломиле и веће империје.

„Није Фердинанда убио Принцип, већ принцип.“ (Петровић 2014: 68) Гаврило Принцип је човек који је донео слободу робовима, то јест, он је својим потезом јужнословенским народима дао шансу да се еманципују, међутим, некима је услед вековног ропства такво стање постало природно, па нису успели да препознају идеју чија је Принцип еманација. Његов потез био је симболичан, за сва времена јер се он симболично подигао против идеје империјализма. Режи-сер Емир Кустурица у једном интервијуу поводом стогодишњице Великог рата и отварања Андрићграда изјавио је да Гаврило Принцип није убио Франца Фердинанда у Бечу, него у анектираној Босни и Херцеговини, а да при томе та анексија никада нигде није верификована. Гаврило Принцип убио је поробљивача и окупатора. За њега то је било питање да ли ће „убити аждаху или ће служити ђаволу“ (Петровић 2014: 68). Велики људи који доносе промене имају крила, а Принцип је бранио идеју слободе. Није случајно што му је име баш Гаврило¹⁰, као арханђел. Те стога уопште нема дилема око Принципа као гласника слободе, који нам уједно открива истину.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Пошто су најпре заглупели своју домаћу стоку, брижљиво спречавајући да се та мирна створења не одваже ни на један корак из дупка у који су их затворили, ти тутори после указују на опасност која им прети ако покушају да иду сами. Ова опасност, истина, није толико велика, јер би они кроз неколико замки коначно научили да добро ходају; па ипак, само један пример те врсте плаши и, уопште, одвраћа од свих даљих покушаја увек наћи неколицина оних који сами мисле и који ће, пошто су сами одбацили јарам незрелости, проширивати око себе дух умног поштовања сопствене личности и позива сваког човека да сâм мисли. (Кант 2004: 260)

Овај рад у складу са Кантовим схватањем просвећености доприноси деконструкцији владајуће идеологије и историјске слике – заповести хегемоних сила, коју сервирају колонијалне и империјалне силе, те због тога жели да охрабри читаоце да пробуде сопствену свест о идентитету, моћи, историји, слободи, истини угледајући се на учитеља Петровића. Драма *Сан Црне реке* није ту да пружи утеху, већ да помогне да постанемо свесни себе и истине, да нас охрабри да изађемо уз самозаслужене незрелости, да бисмо отпочели да живимо у хармонији с истином, која је једино могућа у слободи. И на самом крају призивамо оптимистичне речи професора Петровића (2011:15), аутора драме, да „није могуће живети историју нити живети у историји обзиром да све оно што хоће да се оствари сада, она поставља као несрећни тренутак онога што долази сутра. Живот је смрт историје.“ Живот негира историју и као што последњи стих доказује, окреће се миту и књижевности:

„И све што мислимо да нам сада вене,
родиће се ново у слави вечне пене.“ (Петровић)

¹⁰ Гаврило је мушко име изведено из имена Габриел. Габриел је изворно насталог из старохебрејског габриел у значењу Бог је моја моћ, односно Бог ми је помоћ.

ЛИТЕРАТУРА

- Баба 2004: Н. Baba, *Smeštanje kulture*, Beograd: Beogradski krug, 127-159.
- Вирило 1997: P. Virilo, *Mašine vizije*, Novi Sad, prevela Frida Filipović, 55-72.
- Кант 2004: I. Kant, Odgovor na pitanje šta je prosvetćenost, *Arhe1*, Novi Sad: Filozofski fakultet, prevela Julijana Beli-Genc, 260-264.
- Петровић 2011: А. Петровић, Поларна Србија. Увод у постисторијску културну дипломатију, Крагујевац: *Наслеђе*, 17, 9-29.
- Петровић 2013: А. Петровић, Damnatio memoriae и друга историја, у Д. Бошковић (ред), *Зборник са међународног научног скупа Српски језик, књижевности, уметности, Византија у (српској) књижевности и култури од средњег до двадесетог и првог века*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 13-21.
- Петровић 2014: А. Петровић, Сан Црне реке, *Зенић* 14, Београд, 64- 73.
- Саид 2008: E. Said, *Orientalizam*, Beograd: XX vek, prev. Drinka Gojković, 9-126.
- Слотердајк 1992: P. Sloterdajk, *Kritika ciničkog uma*, Zagreb: Globus, 323-349.
- Вајт 2011: Н. White, *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*, Baltimore&London: The Johns Hopkins University Press, 1-44.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

- Јаковљевић 2012: С. Јаковљевић, *Српска триологија. Књига*. <<http://svisrbisveta.org/wp-content/uploads/2012/01/Stevan-Jakovljevic-Srpska-trilogija-III.pdf>> 22.4.2017.

SCHWEIGEN ODER NICHT? DIE REDE DER WAHRHEIT IM DRAMA DER TRAUM VOM SCHWARZEN FLUSS

Resümee

In dieser Arbeit soll dargestellt werden, dass das historische Bild nur als ein Bild verstanden werden kann, das laut Edward Said von den Mächtigen konstruiert, produziert und montiert wird. Gleichzeitig muss man sich der Tatsache bewusst sein, dass die Wahrheit kein Ziel der Historiographie ist. Außerdem soll erläutert werden, dass die Wahrheit und die Freiheit (dazwischen steht das Gleichheitszeichen) im Mythos und in der Literatur zu lesen sind. Das Ziel dieser Arbeit ist ein Appell an die Leserschaft zu richten, wie Kant schon im 18. Jahrhundert feststellte, dass sie Mut haben aus ihrer Unmündigkeit herauszukommen und dass sie die Freiheit als die höchste Wahrheit begreifen, die das Bedienen des eigenen Verstandes fordert und fördert.

Schlüsselworte: Drama *Der Traum vom Schwarzen Fluss*, Historie, Wahrheit, Dekonstruktion der Macht, der Erste Weltkrieg

Milena R. Nešić Pavković